

# VERSLAG

VAN DE VOLKSKUNDE-COMMISSIE  
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE  
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM  
OVER 1972

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE  
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN  
1972

#### Leden van de Volkskundecommissie:

Mw. Prof. Dr. A. M. E. Draak, voorzitter. Prof. Dr. A. J. Bernet Kempers, Prof. Dr. H. L. Cox, Prof. Dr. M. W. Heslinga, Dr. J. H. Jager Gerlings, Dr. P. J. Meertens, Prof. Dr. L. Onvlee, Dr. J. M. G. van der Poel, Dr. Win. Roukens, Prof. Mr. J. Th. de Smidt, mw. Prof. Dr. H. Wagenaar-Nolthenius, leden. J. J. Voskuil, secretaris.

Adres van het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde: Keizersgracht 569-571, Amsterdam-C. Tel. 020-234698. Postgiro no. 167415.

#### Medewerkers aan het Volkskundebureau:

J. J. Voskuil, J. A. Baarspul, A. J. Dekker, R. E. Künzel, mw. E. J. P. Bijlmer-Brouwer, mw. J. Jobse-van Putten, mw. G. W. M. Rave, mw. M. L. C. van Zuijlen.

#### Medewerkers aan het Volkslied-archief:

Mw. Marie M. Veldhuyzen, A. Doornbosch, F. H. Matter, N. Elstak, mw. H. M. Welter.

#### Medewerkers in algemene dienst:

Mw. C. Batelaan, boekhouding en administratie; mw. L. van Immerzeel, bibliotheek; mw. F. J. Modderman-Smit, correspondentencontact en -administratie; J. P. Wiegman, tekenaar.

#### Publikaties:

Volkskunde, driemaandelijks tijdschrift voor de studie van het volksleven. Organ van de Vereniging voor Volkskunde en van de Volkskundecommissie der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Redactie: P. J. Meertens, K. C. Peeters, J. Theuwissen en J. J. Voskuil.

Bijdragen en Mededelingen der Volkskunde-commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Amsterdam (N. V. Noord-Hollandse Uitgevers Maatschappij).

Volkskunde-atlas voor Nederland en Vlaams-België, onder redactie van P. J. Meertens, K. C. Peeters, J. Theuwissen en J. J. Voskuil. Antwerpen-Utrecht (Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij).

#### Volkskundecommissie

#### Commissie

De commissie, die in haar samenstelling ongewijzigd bleef, vergaderde op 20 maart.

#### Vragenlijsten

In december verzond het bureau der commissie vragenlijst no. 41, met vragen over het maaigereedschap, met bijzondere aandacht voor de zeis. De antwoorden op deze lijst moeten een aanvulling vormen op de antwoorden die ontvangen werden op de in 1968 verzonden lijst no. 34 over het oogstgereedschap. De resultaten zijn in de eerste plaats bestemd voor de Europese Atlas. Om de medewerkers vertrouwd te maken met de vragen, werd in het nummer van de Mededelingen van het Instituut, dat tegelijk met de vragenlijsten verzonden werd, een artikel opgenomen over de antwoorden op lijst no. 34 en de desiderata voor het verdere onderzoek. Bovendien werden aan de nieuwe lijst twee extra vragen toegevoegd, één met het oogmerk nieuwe medewerkers aan te trekken, één met de bedoeling vrijwilligers te vinden voor het invullen van een afzonderlijke, zeer uitvoerige vragenlijst over de eg en de landrol, die al eerder in samenwerking met het Dialectenbureau werd opgesteld.

Op 31 december 1972 waren in totaal 46.081 lijsten op het bureau aanwezig, als volgt verdeeld: de aantallen van de lijsten 1 tot en met 23, 25 tot en met 27, van lijst 31 en 34 bleven ongewijzigd; van de andere lijsten zijn de aantallen nu: van lijst 24: 1319 exx. (+1), van lijst 28: 917 exx. (+1), van lijst 29: 820 exx. (+1), van lijst 30: 964 exx. (+1), van lijst 32: 917 exx. (+1), van lijst 33: 889 exx. (+1), van lijst 35: 857 exx. (+10), van lijst 36: 782 exx. (+31), van lijst 37: 795 exx. (+41), van lijst 38: 678 exx. (+93), van lijst 39: 795 exx. (+97), van lijst 40: 602 exx. (+602) en van lijst 41: 45 exx. (+45). In de loop van het jaar werden 925 vragenlijsten ontvangen.

#### „Volkskunde”

Van het tijdschrift Volkskunde verschenen de afleveringen 4 van jaargang 72 (1971) en 1-3 van jaargang 73 (1972). De secretarissen van resp. de Vlaamse en de Nederlandse redactie, de heren Dr. J. Theuwissen en J. J. Voskuil, werden met ingang van de nieuwe jaargang 73 benoemd tot redacteur-secretaris. Mw. Marie M. Veldhuyzen werd op haar verzoek ontheven van haar functie in de Redactieraad van het tijdschrift. In haar plaats werd de heer F. H. Matter benoemd. Bovendien werden als nieuw lid in de Redactieraad verkozen de heren Prof. Dr. W. Braekman en S. Top voor Vlaams-België en de heer Prof. Dr. H. L. Cox voor Nederland. De Redactieraad kwam op 14 december bijeen.

### Nederlandse Volkskundige Bibliografie

In de reeks Nederlandse Volkskundige Bibliografie verschenen deel XII (gedateerd op 1971), handelende over Eigen Volk en Ons Eigen Volk (1929–1944), van de hand van T. de Bleyser-Anné; deel XIII (gedateerd op 1971), handelende over de Zeeuwse tijdschriften (1850–1960), van de hand van R. de Gryse, en de Zeeuwse Volksalmanak (1836–1847), van de hand van C. Baalde; en deel XIV, handelende over de Zuid-Nederlandse toeristische tijdschriften (1895–1960), van de hand van R. Herman.

### Vergaderingen en congressen; commissies

De heer Doornbosch sprak op 29 maart op de algemene vergadering van de (Vlaamse) Vereniging voor Volkskunde, in de Abdij te Male (Brugge) over *Het lied bij arbeid – functie en continuïteit*.

De heer Cox vertegenwoordigde de commissie bij de huldiging van Prof. Dr. M. Zender op 20 april in Bonn, ter gelegenheid van diens 65ste verjaardag.

De heer Meertens nam deel aan de conferentie van het tijdschrift *Ethnologia Europea*, die van 14–17 juli in Münster werd gehouden.

De heer Meertens en de secretaris namen van 17–21 juli deel aan de vierde werkbijeenkomst van de Europese Atlas in Stockholm. De secretaris hield er een inleiding over *Weihnachtsblock und Weihnachtsbaum in den Niederlanden*, waarvan de Nederlandse tekst in het vierde nummer van jaargang 73 van *Volkskunde* werd gepubliceerd.

De heer Doornbosch was van 21–25 augustus aanwezig op een conferentie in Skofja Loka (Joegoslavië), georganiseerd door de Kommission für Volksdichtung van de SIEF en gewijd aan de voorbereiding van de internationale index van balladentypen. Op deze bijeenkomst werden de resultaten van de ordening van de groep legendarie en religieuze verhalende liederen besproken.

De heer Dekker was van 27–30 september in Freiburg i. Br., waar hij de internationale conferentie over „Probleme der Sagenforschung” bijwoonde.

De secretaris sprak op 15 december, op een bijeenkomst in Münster, georganiseerd door het Volkskundliches Seminar van de Universiteit van Münster en de Volkskundliche Kommission des Landschaftsverbandes Westfalen-Lippe, over *Die Diffusion des Weihnachtsbaumes in den Niederlanden*.

### Medewerkers vragenlijsten

Er werden medewerkersbijeenkomsten belegd in Dordrecht (15 april), Woerden (17 juni), Breda (7 oktober) en Zutphen (25 november).

### Veldwerkers

Aan het volksverhalenonderzoek werd dit jaar alleen deelgenomen door de heer A. A. Jaarsma te Oostermeer (54 verslagen).

### Volkskundebureau

Met ingang van 1 januari werden op het Volkskundebureau aangesteld in de rang van administratief ambtenaar de dames G. W. M. Rave en M. L. C. van Zuij-

len. In los dienstverband werkten mee de dames H. K. Dekker-Weijerstrass, E. Neuteboom-Visser, A. H. C. Matter-Hagendijk en C. E. Schut-van Waalwijk van Doorn.

De lopende werkzaamheden aan de trefwoordencatalogus, in de bibliotheek en het knipselarchief, en aan het volksverhalenonderzoek, zowel die welke voortvloeien uit de verwerking van de binnenkomende literatuur, als die welke verband houden met de reorganisatie van de systematische rubrieken en het opstellen van een sagencatalogus, vonden normaal voortgang.

Van de gegevens uit oude vragenlijsten werden die onder lijst 3, vr. 26 (de richting waarin de dode wordt begraven), vr. 30 (het dodenlicht), vr. 31 (de rouwkleur) en vr. 32 (volksgeloof in verband met het overstaan van het lijk op zondag) voor de trefwoordencatalogus bewerkt. Van de antwoorden op de vragen 26, 30 en 32 werden proefkaarten getekend.

Behalve de in de vorige alinea genoemde proefkaarten, werden er bovendien nog proefkaarten getekend van de spontane gegevens over de herkomst van de kerstboom en over de motieven om een kerstboom te plaatsen, die binnenkwamen op lijst 1 (1934), vr. 5e–f. Er werden kaarten getekend van de verschillende marktgebieden in Nederland omstreeks 1910, waarbij onderscheid werd gemaakt in jaarmarkten, weekmarkten en veertiendaagse of maandelijks markten, op grond van de op lijst 37 (1970), 1–3 binnengekomen gegevens. Voor het nummer van de Mededelingen van het Instituut werd een kaart getekend van de zeistypen, op grond van lijst 34 (1968), met vermelding van de onduidelijke gegevens, teneinde de medewerkers een indruk te geven van hiaten in de door hen versochte inlichtingen.

Voor de Europese Atlas werden bij de reeds eerder vervaardigde kaarten van de kerstboom, van het kerstblok en van het materiaal gebruikt voor de wanden van het woonhuis van de boer, commentaren geschreven. Met het oog op het dorsonderzoek werden bezoeken gebracht in Babberich, Groningen, Eenrum, Slochteren en Wachtum.

Voor het roggebroodonderzoek, dat wordt verricht door de Commissie Bakkerij Historie, in samenwerking met ons Instituut, werd een vragenlijst samengesteld, bestemd voor een groep bakkers die nog inlichtingen kunnen geven over de situatie omstreeks de eerste wereldoorlog. De lijst werd aan het eind van het jaar door ons verzonden. Het materiaal dat op deze wijze verkregen wordt, zal moeten dienen ter aanvulling van een eerder gehouden enquête door de controleurs van het Station voor Maalderij en Bakkerij in Wageningen onder de thans nog roggebrood bakkende bakkers in ons land.

Naar aanleiding van het dorsonderzoek verklaarde een groep oudere boeren in Roswinkel zich bereid een demonstratie van het dorsen te geven. In overleg met het Nederlands Openluchtmuseum, die daarvoor de fondsen en de technici ter beschikking stelde, werd van deze demonstratie een film gemaakt. De samenwerking resulteerde vervolgens in een reeks films over het maaien van het koren met de zeis, het ploegen, eggen, zaaien en het haren van de zeis, onder auspiciën van het Nederlands Openluchtmuseum, met medewerking van het Volkskundebureau.

Ten behoeve van een verdere uitbreiding van het volksverhalenonderzoek werden bezoeken gebracht aan de heer A. Tinneveld in Didam en de heer Engelbertink te Rossum.

In de loop van het jaar werden 101 verzoeken om inlichtingen ontvangen, waarvan 6 uit het buitenland. Het bureau ontving 27 bezoekers.

#### **Volksliedarchief**

Mevrouw M. M. Veldhuyzen verliet wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd op 1 december ons bureau. Zij was belast met de leiding van het Nederlands Volksliedarchief sinds de oprichting daarvan in 1952. Het archief, dat aanvankelijk werd beheerd door de Stichting Codificatiecommissie voor het Nederlandse Lied, werd per 1 januari 1963 in de afdeling Volkskunde opgenomen. De heer Doornbosch werd in haar plaats tot hoofd van het Volksliedarchief benoemd.

In los dienstverband namen dit jaar aan de werkzaamheden deel de heren R. Evertse en C. A. Höweler.

Ter voorbereiding van de uitgave van Het Nederlands Kerklied konden dit jaar 27 bibliotheken worden bezocht: enkele grotere (U.B. van Groningen, Prov. Bibl. te Leeuwarden) en tal van kleinere, in hoofdzaak kloosterbibliotheken (o.m. Cuyk, Heeswijk, Maastricht en Uden).

Ten behoeve van de internationale balladentypen-catalogus werd de ordening van de groepen balladen met magische en mythische thematiek en religieuze en legendaire balladen voltooid. Vrijwel alle optekeningen van recente datum konden in de ordening worden betrokken. Het resultaat van deze werkzaamheden werd besproken op de hiervoor genoemde conferentie in Skofja Loka.

Er werden ruim 150 zegslieden bezocht, waarbij meer dan voorheen aandacht werd besteed aan handschriftelijk overgeleverde liederen. Tijdens 76 opnemingen werden 210 liederen en liedfragmenten geregistreerd.

Van de N.O.S. werden ruim 4000 brieven van zegslieden overgenomen. Deze brieven bevatten liedteksten, repertoire-opgaven en mededelingen over herkomst, spreiding en functies van de liederen. Ter voorbereiding van de verwerking van deze gegevens werden de brieven alfabetisch op naam van de afzenders geordend en voorzien van een contra-systeem op plaatsnaam.

Er werden 45 bezoekers ontvangen, waaronder een groep van 12 studenten van het Rotterdams Conservatorium. 120 verzoeken om inlichtingen werden beantwoord.

#### **Financiën**

Voor het financiële beheer verwijzen wij naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie.

A. M. E. DRAAK, *voorzitter*

J. J. VOSKUIL, *secretaris*